

**ВВМУ „НИКОЛА ЙОНКОВ ВАПЦАРОВ“
ФАКУЛТЕТ „НАВИГАЦИОНЕН“**

**Катедра „Организация и управление на военни формирования на
тактическо ниво“**

Анна Веселинова Караденчева

**УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ГРАЖДАНСКО-ВОЕННОТО
СЪТРУДНИЧЕСТВО ПРИ ХУМАНИТАРНИ ОПЕРАЦИИ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен
„доктор“ по професионално направление

Докторска програма: 3-7 „Администрация и управление“, научна
специалност „Организация и управление извън сферата на материалното
производство (Национална сигурност)“

Научен ръководител:

**флотилен адмирал, проф. д.в.н. Боян Медникаров
капитан I ранг, проф. д-р. Калин Калинов**

Варна, 2017 г.

Данни за дисертационния труд:

Дисертационният труд съдържа 172 страници основен текст и 86 страници приложения. Брой□ на използваните литературни източници - 117 бр. Брой□ на фигурите - 15 бр. Брой□ на приложенията – 5 бр. Брой□ на публикациите по дисертацията – 3 бр.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на _____ . от _____ часа в зала _____ на ВВМУ „Н. И□. Вапцаров”. Авторефератът, рецензиите и становищата на членовете на научното жури са публикувани на интернет страницата на ВВМУ „Н. И□. Вапцаров”:

www.naval-acad.bg

Материалите по защитата са достъпни и в катедра „ОУВФТН” на факултет „Навигационен” на ВВМУ „Н. И□. Вапцаров” в гр. Варна, ул. „Васил Друмев”, No73.

**ВВМУ „НИКОЛА ЙОНКОВ ВАПЦАРОВ“
ФАКУЛТЕТ „НАВИГАЦИОНЕН“**

**Катедра „Организация и управление на военни формирования на
тактическо ниво“**

Анна Веселинова Караденчева

**УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ГРАЖДАНСКО-ВОЕННОТО
СЪТРУДНИЧЕСТВО ПРИ ХУМАНИТАРНИ ОПЕРАЦИИ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен
„доктор“ по професионално направление

Докторска програма: 3-7 „Администрация и управление“, научна
специалност „Организация и управление извън сферата на материалното
производство (Национална сигурност)“

Научен ръководител:

**флотилен адмирал, проф. д.в.н. Боян Медникаров
капитан I ранг, проф. д-р. Калин Калинов**

Варна, 2017 г.

Докторантът е асистент в „Департамент за следдипломна квалификация и обучение на чуждестранни студенти” във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров”. Обучава се в катедра „Организация и управление на военни формирования на тактическо ниво” чрез самостоятелно разработване на дисертационния труд. Изследванията са извършени във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров”, Военна академия „Г. С. Раковски“ и Defense Institute of International Legal Studies, Newport, USA.

Дисертационният труд е обсъден на катедрен съвет на катедра „Организация и управление на военни формирования на тактическо ниво” на _____ и е насочен за защита пред научно жури по професионално направление 3-7 „Администрация и управление“, научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство (Национална сигурност)“, в съответствие с изискванията на чл.5, ал.1 на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ).

Автор: Анна Веселинова Караденчева

Заглавие: Усъвършенстване на гражданско-военното сътрудничество при хуманитарни операции

I. Обща характеристика на дисертационния труд

Гражданско-военното сътрудничество е историческа потребност. То е необходима константа за успешното реализиране на целите по оказване на хуманитарна помощ, ликвидиране на последствията, нормализиране на обществения живот и възстановяването на държавността. За да бъде осъществено е необходимо използването на подходяща концептуална рамка¹, която да разглежда гражданско-военното сътрудничество не само от позицията на въоръжените сили, а и от тази на всички останали участници.

Заложената обща логика на изследването е чрез разкриване на обществено наложилите се схващания за държавността да се постави фундаментална рамка на хуманитарните операции. При това с отчитане на динамиката на обществените отношения плавно фокусът да се превключи от схващане за държавност, през хуманитарни форми във военен контекст за нейното отстояване, до практическо реализиране на гражданско-военното сътрудничество.

Актуалност на проблема

Актуалността на темата произтича от потребността от симбиоза между трите стълба на държавността, подложена на изпитания в условия на криза, влияеща се от липсата на актуална национална концепция за гражданско-военно сътрудничество и произтичащата практика на заимстване на готови модели за неговото реализиране.

Теза

Модел за гражданско-военно сътрудничество в хуманитарни операции е възможно да се разработи на основата на концептуалните схващания за държавността.

Обект на изследване

¹ Като понятие концептуалната рамка е система от взаимосвързани понятия, идеи, концепции, изследователски методи и подходи, стоящи в основата на решаването на конкретен проблем от практиката. В: Медникаров, Б. Защита на морския суверенитет. В., 2008, с.34.

Теорията и практиката на хуманитарните операции.

Предмет на изследване

Гражданско-военното сътрудничество в хуманитарни операции.

Цел на изследването

Усъвършенстване на елементи от концептуалната рамка за гражданско-военно сътрудничество в хуманитарни операции.

Решени научно-изследователски задачи

Задача 1: Да се изяснят схващанията за хуманитарни операции и да се намери тяхната връзка с държавността.

Задача 2: Да се разкрият съвременните изисквания към средата за сигурност за водене на хуманитарни операции.

Задача 3: Да се обоснове актуализирана концепция за гражданско-военно сътрудничество при хуманитарни операции.

Резултатите от решаването на всяка задача са представени в съответния раздел на изследването.

Използвани научно-изследователски методи

В хода на изследването е приложен системен анализ, както и научните методи сравнение и абстракция, логическият метод със способите индукция, дедукция и аналогия.

Анкета

В периода от 01.06. до 30.06.2017 г. се проведе пряка индивидуална анкета на тема „Способи за усъвършенстване на гражданско-военното сътрудничество при провеждането на хуманитарни операции“, с международни участници в курс „International Law of Military Operations“, Defense Institute of International Legal Studies, Newport, USA.

Основната цел на анкетата е да се потвърдят или отхвърлят изведените Седем принципа за гражданско-военно сътрудничество, както и да се потвърди или отхвърли необходимостта от систематизиране на хуманитарните операции като отделна оперативна област в доктринално отношение.

За постигането на целта са предвидени и изпълнени следните задачи:

- Създаване на анкетна карта;
- Организиране и провеждане на анкетно проучване;
- Обработка на резултатите от анкетното проучване;
- Анализ на резултатите.

Анкетната карта, представена в Приложение 4, е разработена на базата на формулираните принципи за гражданско-военно сътрудничество, като участниците в анкетата отговарят на въпроси за държавността, възстановяването на държавността, обособяването на хуманитарните операции в отделна област. Участниците имат възможността да степенуват принципите по значимост, да отхвърлят някои от тях или да добавят други, които считат за нужни. Предоставено е и правото да посочат в каква насока следва да бъдат положени основните усилия при усъвършенстване на гражданско-военното сътрудничество.

В анкетата участват военнослужещи от всички страни, представени на курса - двама от Република Армения и по един от Съединените Американски Щати, Япония, Холандия и Пакистан. Анкетираните участници са офицери, участвали в международни операции и запознати със спецификата на гражданско-военното сътрудничество при хуманитарни операции. Анкетата е изпратена до тях по електронен път, като същите имат на разположение една седмица, за да отговорят и изпратят обратно попълнените карти.

Анализът на анкетните карти показва, че гражданско-военното сътрудничество е необходима константа за ефективното провеждане на хуманитарни операции. Всички анкетирани оценяват изведените Седем принципа за правилни и нямат предложения за корекции. Доказа се и необходимостта от систематизирането на хуманитарните операции като отделен вид оперативна област в доктринално отношение.

Ограничения

Изследването на усещането за държавност се ограничава до разбиранията на Европейската цивилизация.

Разглежда се гражданско-военното сътрудничество в хуманитарни операции с участие на въоръжени сили.

Предлагат се промени само в националното законодателство на Република България.

Използвани източници

Използвани са 117 източници на информация. Използван е стандарт за библиографско описание БДС 17377 Т62-96. Сред тях са национални и международни нормативни документи, монографии, студии и научни статии на български и английски език. Авторът е използвал и практическия опит, натрупан от чуждестранните офицери, по време на обучението си за повишаване на следдипломната квалификация в Defense Institute of International Legal Studies, Newport, USA.

Структура и съдържание на изследването

Резултатите от проведеното изследване са представени в дисертационен труд, който се състои от увод, три глави, заключение, общи изводи и препоръки. Формулирани са научни и приложни приноси. Приложени е списък с използваната литература. Съдържанието на приложенията допълва и подкрепя идеите, издигнати в основната част.

Първа глава

ИЗМЕРЕНИЕ НА УСЕЩАНЕТО ЗА ДЪРЖАВНОСТ

1. Съдържание на понятието „държавност“.

Проследена е еволюцията на концепцията за държавността като се изяснява по какъв начин усещането за държавност се персонализира в съзнанието на гражданина. Анализът на теориите за държавността и архитектурата на тяхното надграждане налага извода, че еволюцията в усещанията на човека, относно начина му на съществуване в социалния градеж, кореспондира пряко с прогреса на концепцията за държавност. Проследен е концептуалния преход от полиса до съвременните държавни формации, като е изведено общото в надграждането на тези теории – т. нар. печеливш тренд.

Изведено е твърдението, че именно човекът, със своето призвание да усъвършенства уникалните си качества и може да се развива в тях, се явява максимално полезният фундамент за обществото, и следователно за държавността. Разгледана е вродената му необходимост от индивидуално усъвършенстване в областта на това, което най-много му се отдава и поражда емоционална наслада, като основен момент, обуславящ процесът на разделение на труда. Именно в този момент настъпва промяната от родово-кланова принадлежност към потребност от принадлежност към много по-развита общност от рода. Това обуславя защо управлението на държавата зависи от интелектуалния, духовен и културен прогрес на обществото, и неговото съответно разпределение по етажите на властта. Потвърдено е застъпеното още в древността твърдение, че човекът прави държавата.

Отправен е поглед към концепцията за свободата, като основен измерител на държавността. Изведено е твърдението, че общото в еволюцията на теориите е търсеният баланс между индивидуалната свобода и частичния отказ от свобода в

името на една хармонична и ефективна държавност. Същевременно именно сигурността обуславя потребността на индивида от държавност. В този контекст, сигурността като усещане, следва да се възприема като степен на предоставяне на необходимите условия за съхранение и развитие на индивидуалността. Подчертано е, че сигурността може да бъде усетена най-вече, когато я няма, а не, когато я има. Поради това разбирането на сигурността в нейната сложност и всеобхватност, усещането ѝ от индивида, кореспондира пряко с усещането му за държавност. Тя е измерителят, чрез когото държавността може да бъде усетена от човека и следователно персонализирана в съзнанието на гражданина.

Липсата на чувство за сигурност в социума обозначава липсата на пълноценна държавност и предполага наличието на ситуации, в които тя трябва да бъде възстановена.

2. Ситуации, в които държавността трябва да се възстановява.

Анализирани са ситуацияите, в които държавността може да бъде разрушена, като е поставен акцент върху взаимовръзките между хората, армията и правителството – така наречената „Троица на държавността“ според военния теоретик Карл Мария фон Клаузевиц.

Фигура 1. Троица на държавността.

Троицата на държавността се приема като основа на държавността, тъй като само по себе си обединява в себе си всички функции, които държавата изпълнява, както и усещането за сигурност в индивида.

2.1. Кризисни ситуации

Разгледани са кризисните ситуации, които могат да доведат до разпад на Троицата на държавността, като е подчертано, че нарушената хармонията на триединството създава в индивида чувство за липсата на сигурност, тъй като същият смята, че държавата не е способна да защити неговите интереси.

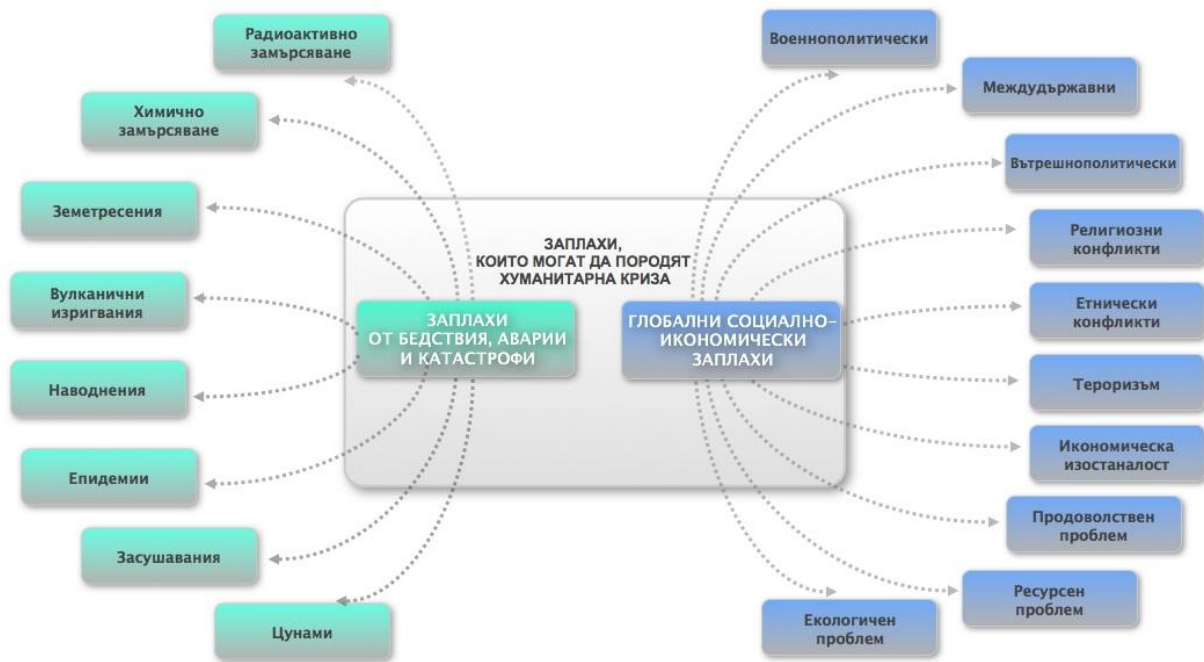
В зависимост от размера на кризата, чувството за несигурност в индивида може да бъде самозаблуждение (при малка по мащаб криза), но **при криза с голям мащаб може да прерасне в усещане за липса на държавност.**

Анализирано е понятието „криза“ като е изведено, че по своята същност, ако една криза не може да бъде овладяна със собствените сили и средства на държавата или се характеризира с мащабен интензитет и времетраене, има голяма вероятност тя да прерасне в хуманитарна криза.

2.2. Хуманитарна криза

Направен е обзор на съществуващите дефиниции за хуманитарна криза, въз основа на които е предложено **ново определение за хуманитарна криза:** “Хуманитарната криза е следствие от негативна контрастна промяна в установения ред, ескалация на противоречията и потенциално продължение на друг вид криза”.

Изведени са основните характеристики на хуманитарната криза, като е направена класификация на заплахите, които могат да доведат до възникване на хуманитарна криза и следователно до разпад на държавността.

Фигура 2. Класификация на заплахите, които могат да породят хуманитарна криза.

Вследствие на анализа на заплахите, които могат да породят хуманитарна криза, е направен извода, че всяка една криза може да прерасне в хуманитарна такава, ако страната няма способността и капацитета да се справи с нея, което налага задействането на интернационалната “политика на солидарност” в лицето на хуманитарната помощ, предоставена от международната общност.

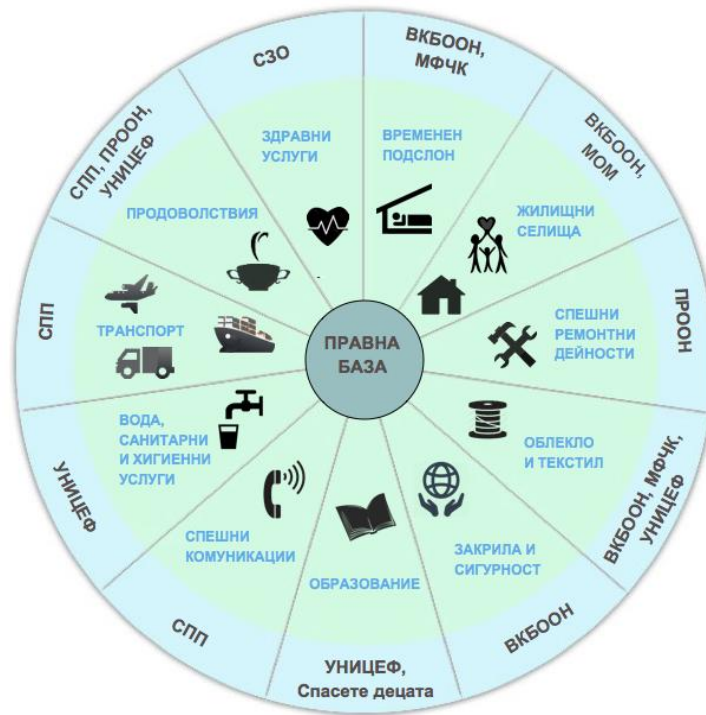
2.3. Хуманитарна помощ

Анализирана е същността на хуманитарната помощ като е поставен акцент върху активното развитие на духовно-нравствената природа и морала на обществото. Изложено е твърдението, че хуманитарната помощ представлява основен израз на солидарността на гражданите на света към страдащите хора.

Разкрити са хуманитарните принципи (I. Хуманност, II. Безпристрастност, III. Неутралност, IV. Независимост), обуславящи ефективното възприемане и способността на хуманитарните организации и структури да предоставят помощ

на жертвите на кризи в сложен момент на политика и несигурност.

Изведени са видовете хуманитарна помощ спрямо потребностите на бедстващото население и спецификата на създалата се криза.

Фигура 3.Класификация на видовете хуманитарна помощ.

Разгледаните видове хуманитарна помощ отразяват и „Клъстърния подход“ на международната хуманитарна сцена, определящ водещите организации в няколко сектора на хуманитарни дейности.

3. Правно-нормативна рамка на държавността

3.1. Архитектура на правно-нормативната рамка на държавността.

Анализирана е правно-нормативната рамка на държавността, гарантираща суверенитета, сигурността и независимостта на страната. Направен е обзор на Конституцията на Република България, **Стратегията за национална сигурност**

на Република България, както и основните секторни политики за сигурност, с цел да се изясни функционирането на взаимовръзките между народа, правителството и въоръжените сили, като необходимо условие за състояние на синхрон на системата.

3.2. Правно-нормативната рамка, регламентираща въоръжените сили на Република България като съществен елемент на държавността.

Изследвана е нормативната база на Република България за провеждане на хуманитарни операции с участието на въоръжени сили, въз основа на която се достига до извода, че в доктринално отношение хуманитарните операции трябва да се систематизират като отделен вид оперативна област.

Извършен е обзор на Законът за отбраната и въоръжените сили на Република България, трите мисии, посочени в Националната отбранителна стратегия на Република България, доктрините на НАТО, регламентиращи действията на въоръжените сили в операции или учения, ръководени от Алианса, разгледани са и Програмата за развитие на отбранителните способности на въоръжените сили на Република България 2020, както и Планът за развитие на въоръжените сили до 2020 г.

Въз основа на този обзор се достига до извода, че въоръжените сили изпълняват задачи по поддържане на готовност и оказване на хуманитарна помощ и спасителни действия, но липсват конкретика или принципи за участието им в хуманитарни операции.

3.3. Нормативна уредба при бедствия и кризи.

Анализирана е правно-нормативната рамка на Република България, засягаща действията при бедствия и кризи. Проследени са промените, които са настъпили във времето с различните структури, имащи връзка с тази дейност, с цел да се изясни модела на вземане на решение и на използването им.

Министерството на отбраната остава основната структура, която е в

състояние да гарантира държавността и разполага с най-добре подготвен личен състав за възстановяването ѝ.

Въз основа на направения анализ на нормативната уредба при кризи и бедствия, е достигнат извода, че в Република България се наблюдава необходимост от разработването на нормативни документи и преустройство на националната система за управление при кризи, която да осигурява действията по предотвратяване и овладяване на кризи на територията на страната, или извън нея - при изпълнение на задължения, произтичащи от международни договори, по които Република България е страна.

В Първа глава е направен обзор по литературни източници, описващи концепциите за държавност, ситуацияите, в които държавността трябва да се възстановява, както и правно-нормативната рамка на държавността, с цел да се анализира съвременното усещане за държавност. Първа глава поставя въпроса „Доколко държавата може да бъде персонализирана в съзнанието на гражданина?“ като се достига до извода, че човекът е тази величина, чрез която държавността може да бъде усетена. Предлага се твърдението, че държавността се изразява в степента на проявена хуманност към личността на отделния човек и се поставя акцент върху сигурността като основна функция на държавата. За целите на дисертационния труд се приема Триединството на Карл Мария фон Клаузевиц като основа на държавността. Анализират се ситуацияите, в които държавността може да бъде разрушена, както и заплахите, които могат да доведат до хуманитарна криза. Посочени са основните характеристики на хуманитарната криза, които налагат задействането на интернационалната “политика на солидарност” в лицето на хуманитарната помощ. Разгледани са същността и принципите на хуманитарната помощ, като са изведени различните видове хуманитарна помощ, определящи се от спецификата на създалата се криза. Изследвана е

архитектурата на правно-нормативната рамка на държавността, нормативната база, регламентираща въоръжените сили на Република България като основен елемент на държавността и законовата уредба при бедствия и кризи.

От резултатите, получени в рамките на решаването на първа научно-изследователска задача „Да се изяснят схващанията за хуманитарни операции и да се намери тяхната връзка с държавността“, са направени следните изводи:

1. Човекът е тази величина, чрез която държавността може да бъде усетена.
2. Държавността се изразява в степента на проявена хуманност към личността на отделния човек.
3. Сигурността е основна функция на държавата. Именно сигурността обуславя потребността на индивида от държавност. Липсата на сигурност обозначава липсата на държавност.
4. По своята същност, ако една криза не може да бъде овладяна със собствените сили и средства на държавата или се характеризира с мащабен интензитет и времетраене, има голяма вероятност тя да прерасне в хуманитарна криза, което води до разпад на държавността.
5. Министерството на отбраната остава основната структура, която е в състояние да гарантира държавността и разполага с най-добре подготвен личен състав за възстановяването ѝ.
6. За ефективна реакция при кризи е необходимо създаването на постоянно действащ кризисен щаб на територията на Република България.
7. Теорията и практиката на водене на хуманитарни операции е изцяло заимствана от съюзни източници.

Втора глава

ХУМАНИТАРНИ ОПЕРАЦИИ

1. Схващания и общ оперативен модел.

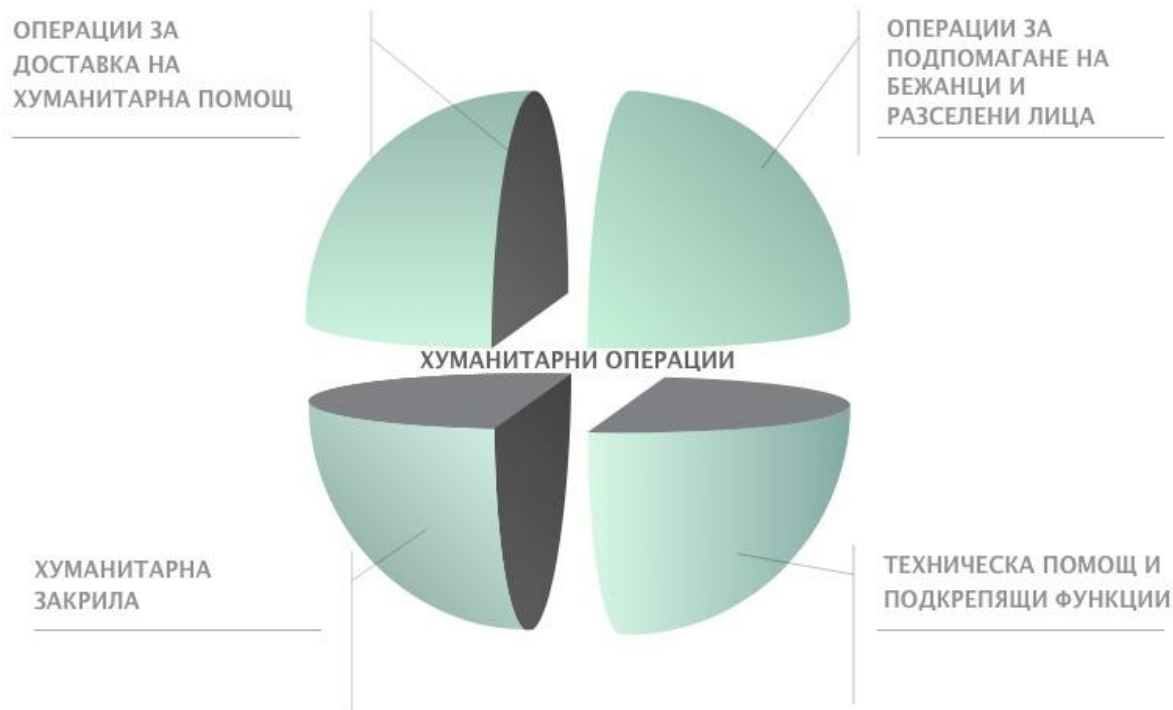
Извършен е анализ на съществуващите понятия за хуманитарни операции в терминологията на ООН и НАТО, с цел да се анализират съвременните схващания и основните специфики на този вид операции.

Анализирана е същността на хуманитарните операции с използване на въоръжени сили като стройна организация от наличен ресурс и действия, които осигуряват и подпомагат други невоенни, хуманитарни структури за облекчаване на човешкото страдание. В тези операции се използват способностите, обучението и оборудването на въоръжените сили за предоставяне и оказване на хуманитарна помощ с цел спасяване и облекчаване страданието на населението.

Доказва се необходимостта от провеждането на хуманитарни операции с използване на въоръжените сили като показател за ситуация, в която държавността е нефункционираща и е наложително нейното възстановяване. **За целите на дисертационния труд е приета тезата, че хуманитарните операции с участие на въоръжените сили представляват операции за възстановяване на държавността.**

2. Видове хуманитарни операции

Предложена е нова класификация на хуманитарните операции, в която следните се разделят на четири основни вида според спецификата на хуманитарната криза и необходимата хуманитарна помощ.

Фигура 4. Видове хуманитарни операции.

3. Особенности на хуманитарните операции

Анализирани са специфичните особености, с които се характеризират хуманитарните операции, както следва:

- Неясна текуща ситуация
- Недостатъчни или пълна липса на нормални механизми за отговорност
- Промяна на модела на обществено-икономически живот
- Заплаха за суверенитета
- Възможност предоставената хуманитарна помощ да удължи конфликти
- Голямо количество действащи лица в засегнатата област
- Ограничения
- Различие между словесните заявления и финансовата и политическа поддръжка при хуманитарните операции
- Нереални мандати

- Психосоциални поражения
- Конфликтът е вътрешно държавен, а не между държави
- Трудности в разграничаването на въоръжени групировки и гражданско население
- Насилието е насочено срещу гражданското население и гражданските структури

4. Нормативна уредба за използване на въоръжените сили при хуманитарни операции.

Направен е преглед на нормативната уредба по въпросите на хуманитарните операции в международен, съюзен и национален план, с което се доказва, че в доктринално отношение хуманитарните операции трябва да се систематизират като отделен вид оперативна област.

4.1. Законодателство на ООН.

Проследена е еволюцията на международното хуманитарно право като се поставя акцент върху нарастващата ангажираност на световната общност по въпроси от морално и хуманитарно естество.

Анализирани са основните международно-правни документи, регламентиращи международно-правната закрила на гражданското население, третирането на ранените, болните, претърпелите корабкрушение лица, санитарния персонал и военнопленниците.

Обобщени са основните правила на Женевските конвенции, Уставът на ООН (1946) и Универсалната декларация за правата на човека (1948). Извършен е обзор на правните инструменти, които регулират хуманитарното сътрудничество в направления като подпомагането на бежанци и вътрешно разселени лица (Конвенцията за статута на бежанците (1951), Конвенцията за правата на детето (1989), Ръководните принципи за третиране на вътрешно разселените лица (1998).

Разгледани са Принципите на Международна декларация за човешките

права, разработени и в международни споразумения засягащи расовата дискриминация, дискриминацията на жените, правата на детето и пр.

Класификация на ООН на видовете операции

Фокусът е поставен върху разбиранията на ООН за ангажирането на военни формирования с цел постигане на определени цели, в контекста на по-всеобхватни политически, дипломатически и икономически усилия за решаване на дадена криза. Характерното за ООН е, че разглежда основно операции, свързани с международния мир и сигурност и по-малко се занимава с други операции, различни от война.

Представена е класификацията на ООН на видовете операции, която отразява основополагащите принципи на равнопоставеност, хуманизъм и стремеж към постоянно развитие.

Приоритно са разгледани звената, занимаващи се с действия при бедствия и оказване на хуманитарна помощ, като е поставен акцент върху дейността на Отдела за координация на хуманитарни дейности (Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (ОСНА)).

4.2. Нормативна уредба на НАТО за хуманитарните операции с използване на въоръжени сили.

Разгледана е класификацията на НАТО за операции извън член 5, като е поставен акцент върху подразделението на хуманитарните операции, както следва:

- Възстановяване на последствията (Disaster Relief);
- Подкрепа на бежанци и разселени лица (Dislocated Civilian Support: Assistance for Internally Displaced Persons and Refugees);
- Охрана (Security Missions);
- Техническа поддръжка и осигуряване (Technical Assistance and Support);

– Ликвидиране на последствията (Consequence Management).

Пояснява се, че в документацията на НАТО, хуманитарните операции могат да се провеждат самостоятелно или като елемент на операциите по поддържане на мира. Хуманитарната помощ, предоставена от военните сили на НАТО може да предхожда или съпътства хуманитарни дейности, предоставяни от специализирани граждански организации.

4.3. Нормативна уредба на Република България за хуманитарни операции с използване на въоръжени сили.

Действащата класификация в Република България е разгледана по признаци на видовете операции, по оперативни области и по мисии.

Изследвана е нормативната база на Република България за провеждане на хуманитарни операции с участието на въоръжени сили, въз основа на която се достига до извода, че в доктринално отношение хуманитарните операции трябва да се систематизират като отделен вид оперативна област.

Във Втора глава „Хуманитарни операции“ са разгледани схващанията и оперативния дизайн за този вид операции, видовете хуманитарни операции и техните особености. Анализирано е използването на въоръжените сили при хуманитарни операции съгласно нормативните уредби на ООН, НАТО и Република България.

Доказва се, че необходимостта от провеждането на хуманитарни операции с използване на въоръжените сили е показател за ситуация, в която държавността е нефункционираща и е наложително нейното възстановяване. Следователно за целите на дисертационния труд се възприема теза, че хуманитарните операции с участие на въоръжените сили представляват операции за възстановяване на държавността.

За целите на дисертационния труд се предлага нова класификация на

хуманитарните операции, в която следните се разделят на четири основни вида според спецификата на хуманитарната криза и необходимата хуманитарна помощ.

Изследвана е нормативната база на ООН, НАТО И Република България за провеждане на хуманитарни операции с участието на въоръжени сили, въз основа на която се достига до извода, че в доктринално отношение хуманитарните операции трябва да се систематизират като отделен вид оперативна област.

*В резултат на **решаването на втора научно-изследователска задача** „Да се разкрият съвременните изисквания към средата за сигурност за водене на хуманитарни операции.“ са направени следните изводи:*

1. Хуманитарните операции с участие на въоръжените сили представляват операции за възстановяване на държавността.
2. Според спецификата на хуманитарната криза и необходимата хуманитарна помощ, хуманитарните операции с участие на въоръжените сили могат да бъдат класифицирани в четири основни вида:
 - а) Операции за доставка на хуманитарна помощ
 - б) Операции за подпомагане на бежанци и разселени лица
 - в) Хуманитарна закрила
 - г) Техническа помощ и подкрепящи функции
3. Хуманитарните операции се характеризират със затруднени условия на провеждане, породени от бързо променящата се, нестабилна среда за сигурност, което налага ясно и точно поставяне на задачи на военния компонент.
4. В доктринално отношение хуманитарните операции трябва да се систематизират като отделен вид оперативна област.
5. Централен момент в организирането и воденето на хуманитарните операции

е гражданско военното сътрудничество.

Трета глава

УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ГРАЖДАНСКО-ВОЕННОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО ПРИ ХУМАНИТАРНИ ОПЕРАЦИИ

Взаимоотношенията и взаимодействието между местното население, структурите на държавността, въоръжените сили и неправителствените организации са определящи за ефективното възстановяване на държавността, като са уникални за всяка една операция и се градят върху симбиозата от принципи, методология, структури, процедури и подготовка на всички участници.

1. Принципи на гражданско-военното сътрудничество в хуманитарни операции.

Анализирани са принципите от доктрината на НАТО за ГВС, които са базирани на провеждането на бойна операция, като е достигнато до извода, че гражданските организации играят второстепенна роля, не се зачита значението на държавността и се пренебрегват основните принципи на ООН, поради което ГВС при участието в хуманитарни операции може да бъде затруднено и дори да доведе до ескалация на напрежението.

За целите на дисертационния труд е предложено въвеждането на седем принципа, които систематизират, както документите на ООН, така и на НАТО, като същите могат да бъдат наречени "Седемте Принципа на ГВС", както следва:

Фигура 5. Седемте Принципа на гражданско-военното сътрудничество.

- Принцип 1. (Принцип на Вероятността)
- Принцип 2. (Принцип на Хуманитарната Помощ)
- Принцип 3. (Принцип на ВЪоръжената сила)
- Принцип 4. (Принцип на Яснотата)
- Принцип 5. (Принцип на Готовността)
- Принцип 6. (Принцип на Равноправието)
- Принцип 7. (Принцип на Различията)

2. Методология за гражданско-военното сътрудничество в хуманитарни операции.

Предложено е Седемте принципа за ГВС да бъдат основата за разработването на методология за ГВС, като са описани направления за организационно-планови и координационни направления с цел усъвършенстване на гражданско-военните връзки и взаимодействие при хуманитарни операции.

3. Структури на гражданско-военно сътрудничество.

В изследването е изведена необходимостта за хармонизиране на военните

усилия с тези на гражданските участници с цел да се изгради всеобхватен подход за разрешаване на кризата.

Изследвани са структурите за ГВС на НАТО в зоната за операцията, както и на национално ниво, като са разгледани основните функции на структурите и въз основа на тях са направени предложения за тяхното усъвършенстване.

Отчетена е нарастващата роля на ВС на Република България в управлението на вътрешни, регионални и международни кризисни ситуации, за което трябва да се заделят обосновани сили и средства и да се активизира обучението на военнослужещите за участие в невоенни и по-специално операции в отговор на бедствия и за хуманитарна помощ.

Предлага се усъвършенстване на гражданско-военното планиране между специализираните държавни административни структури, въоръжените сили и неправителствените организации, както на национално, така и на регионално и европейско равнище, както и да се изследва и подобри управленската и организационно-щатна структура за използването на военните сили и средства в отговор на бедствия на основата на принципите на модерния мениджмънт, така че да се разгърне по-пълно техния потенциал под общото гражданско-военно ръководство.

Предлага се подход за усъвършенстване ефективността на съществуващите структури и формирания на екипи за оказване на помощ при бедствия (ЕОПБ) да следва паралелно с усъвършенстването на нормативната база, като се пристъпи и към разработването на стандартни оперативни процедури, технически решения, паметки и формализовани документи за управление на информацията събрани в наставления и ръководства, които да са универсални и разбираеми за всички въввлечени ведомства и от ръководителите на всички нива в системата на гражданската защита, като част от системата за гражданска сигурност.

3.1. Структури на гражданско-военно сътрудничество, съгласно

изискванията на НАТО.

Разгледан е процесът на планиране на отбраната на НАТО (NATO Defence Planning process- NDPP), структуриран в пет основни етапа, като след анализ на способностите са систематизирани три способности, свързани с ГВС - CIMIC-PLT (CIMIC Platoon), CIMIC-HQ-GRP (CIMIC Headquarters Group) и CIMIC-FS (CIMIC Functional Specialists).

Отчитайки, че при последния преглед Република България е декларирала Цел за способности L 3110 N-CIMIC CAPABILITIES (Способности за Гражданско-военно сътрудничество – ГВС) са предложени варианти за действия, които да доведат до покриването на заложените в целта изисквания.

3.2. Структури за гражданско-военно сътрудничество, съгласно мисия „Принос към националната сигурност в мирно време“.

Изследвани са задачите, които имат връзка с ГВС, възложени съгласно приетия през месец декември 2015 г. "План за развитие на въоръжените сили до 2020 г.", като е разгледан механизмът, който регламентира участието на формирования от Българската армия при кризи от невоенен характер.

Анализиран е действащия Закон за защита при бедствия, посочващ организацията на координация и ръководство на спасителните и неотложните аварийно-възстановителни работи при бедствие, като на първо място е констатирана липсата на конкретика, която води до забавянето на реакцията, както и често е съпроводено с взимането на грешни решения, поради липсата на подготовка на лицата, които са отговорни за тях, а на второ място е открояна липсата на постоянно действащи щабове, която води до забавяне на реакцията, като същевременно изключително много нарушава комуникациите между отделните структури, организирането на периодични тренировки е невъзможно.

4. Програма за подготовка на гражданско-военно сътрудничество.

Предложено е усъвършенстване на гражданско-военното сътрудничество, чрез концентриране на усилията в пет основни направления.

4.1. Обновяване на съдържанието на образователните програми

Предложени са промени в образователните програми на офицерите на стратегическо и оперативно ниво обучавани във Военна академия и на курсантите на тактическо ниво обучавани във висшите военни училища, разработването на модули включващи процедури по подготовката и вземането на решение за участие в различен спектър операции на въоръжените сили на Република България, провеждане на преглед и при нужда обновяване на учебните програми най-малко на две години, както и включването в учебните програми на гражданските специалности свързани с националната сигурност и мениджмънта на извънредните ситуации на тематика по нормативната уредба, процедури, дейности и гражданско-военни връзки и взаимодействие при хуманитарни операции.

Изведена е необходимостта от съгласуване с експерти от правителствени, неправителствени и граждански организации и агенции на тематика в учебните програми по определени специалности свързана с гражданско-военни връзки и взаимодействие касаещи участието на представители от тези структури в хуманитарни операции.

4.2. Подготовка на формированията (модулите, сборните отряди) за участие в операция при криза от невоенен характер.

Изведени са основните направления в които е необходимо да се предприемат мерки за подготовка на формированията за участие в операция при криза от невоенен характер.

4.3. Обучение в национални специализирани центрове.

Разгледани са функциите на Центъра за изследване, изграждане и усъвършенстване на способности на НАТО за управление на кризи и реагиране при бедствия, като е необходимо да се използват неговите възможности за пълноценно при подготовката и участието на въоръжени сили в операции възникнали в резултат на кризи извън територията на Р България.

Предложено е центърът на Военна академия да съсредоточи фокуса на провежданото обучение върху издигането на подготовка и готовността за участие в хуманитарни операции на офицери в оперативното ниво на многонационалните формирования и цялостната подготовка на щабовете на участващите формирования, а центрoвете на висшите военни училища да съсредоточат фокуса на провежданото обучение върху издигането на подготовка и готовността за участие в хуманитарни операции на офицери на тактическо ниво.

Заложено е разработването на специализирани курсове във Военна академия и висшите военни училища съвместно с командвания и учебни центрове на НАТО отговорни за провеждането на хуманитарни операции на Алианса под егидата на ООН или ОССЕ.

4.4. Планиране на учения, тренировки и подготовки с международно участие.

Предложено е цялостния процес на планиране и провеждане на учения и тренировка провеждани с участие на щабове и войскови формирования на въоръжените сили на Република България с привличането на представители от въоръжените сили на други страни членки на НАТО и партньори да е съобразен с НАТО процедурите и терминология регламентирани в *Bi-SC 75-3: Collective Training And Exercise Directive* от 02 октомври 2013 г. на Командването по трансформации, като работния език да бъде английския, както и използването на съвместните съоръжения на територията на страната включващи Учебен полигон

„Ново село” и авиобаза „Безмер” като единен комплекс.

4.5. Планиране на компютърно подпомагани учения и тренировки.

Предложено е компютърно подпомагани учения с национално и международно участие да се провеждат в Национален военен учебен комплекс "Чаралица" водещата структура за симулационна подготовка на Българската армия, към която работят и изградените центрове във Военна академия и висшите военни училища, като е акцентирано на необходимостта от разработване на реалистични сценарии за провеждане на компютърно подпомагани учения с национално и международно участие, които да усъвършенстват подготовката на командно щабния състав на привличаните щабове и повишават оперативната съвместимост със съюзници от НАТО и страни-партньори.

В трета глава на дисертационния труд е решена трета научно-изследователска задача „Да се предложи актуализирана концепция за гражданско-военно сътрудничество при хуманитарни операции“. Изведени са седем основополагащи принципа на гражданско-военното сътрудничество в хуманитарни операции, на базата на които се усъвършенства методологията за гражданско-военното сътрудничество. Същите принципи са залегнали и в основите на предложените структури на гражданско-военно сътрудничество. Предложена е актуализирана и отговаряща на променящата се среда за сигурност програма за подготовка на структурите и техния личен състав. Акцентирано е върху обновяване на съдържанието на образователните програми, подготовката на формированията, обученията в национални специализирани центрове, международни дейности, както и особености при планиране на компютърно подпомагани учения.

Направени са следните изводи:

1. Необходимо е при формирането на принципите за ГВС да се зачита значението на държавността, невоенните организации и принципите на

ООН.

2. Подходящо е изведените Седем Принципа на ГВС да бъдат основата за разработването на методология за ГВС.
3. В Република България следва да функционират постоянно действащи структури за ГВС, както в Министерството на отбраната, така и във всички държавни ведомства и организации, с които то взаимодейства.
4. Подготовката на структурите за ГВС следва да е непрекъсната, актуална, целенасочена и най-вече да отработва взаимодействието между всички участници при вземането на решения.

Обобщени изводи и препоръки

В резултат от решаването на поставените в дисертационния труд научно-изследователски задачи, са направени следните обобщени изводи:

1. Хуманитарните операции кореспондират пряко с концепцията за държавността.
2. Дисертационният труд предлага вариант за нова интерпретация на хуманитарните операции с участие на въоръжените сили като операции за възстановяване на държавността.
3. Доказва се необходимостта от нова класификация на хуманитарните операции, както и систематизирането им като отделен вид оперативна област в доктринално отношение.
4. Гражданско-военното сътрудничество е необходима константа за ефективното провеждане на хуманитарни операции.
5. Предлага се актуализирана национална концепция за гражданско-военно сътрудничество чрез усъвършенствани елементи от концептуалната рамка, разработени на базата на концептуалните схващания за държавността и наложилите се съюзни модели.
6. Предлага се въвеждането на седем основополагащи принципа на

гражданско-военното сътрудничество в хуманитарни операции, базата на които се усъвършенства методологията за гражданско-военното сътрудничество. Същите принципи са залегнали и в основите на предложените структури на ГВС.

7. Анализите изведоха перспективни области на действие:

- създаване на постоянно действащи структури за ГВС;
- обновяване на съдържанието на обучението и подготовката за участие в операции при кризи от невоенен характер.

Апробация

Резултатите от проведеното изследване са апробирани в концепцията за гражданско-военно сътрудничество, в обучението на студенти и курсанти от висшите военни училища, в обучението на чуждестранни студенти във ВВМУ „Н. Й. Вапжаров“, в курса по „Международно право на операциите“ към Институт по отбрана и международни правни изследвания, Нюпорт, САЩ, както и в направените научни публикации по темата.

Приноси

Научни приноси:

1. Внесена е дълбочина в теоретичното познание за фундаментите на държавността и тяхното възприемане в индивидуален и обществен план.
2. Обогатени са теоретичните основи на процесите на гражданско-военно сътрудничество.

Научноприложни приноси:

1. Разкрити са подходи за оптимизиране на механизма на гражданско-военно сътрудничество в хуманитарни операции.
2. Синтезиран е модел за теоретична и практикоориентирана подготовка по

въпросите на хуманитарните операции като частен вариант на гражданско-военно сътрудничество.

3. Синтезирана е конструкция от знания за обучение на специалисти и за научни изследвания в областта на гражданско-военното сътрудничество при хуманитарни операции в национален мащаб.

Същите са приложими при усъвършенстване на правно-нормативната рамка на гражданско-военното сътрудничество на Република България, при усъвършенстването на концептуални и доктринални документи, използвани в Българската армия, подготовката на процедури за ГВС при кризи от невоенен характер на територията на Република България, както и за подготовката на специалисти по ГВС във висшите учебни заведения.

Публикации по темата на дисертационния труд

1. Анева, Анна. Съвременната хуманитарна система в изменящата се среда за сигурност. *Годишник на Факултет командно-щабен на ВА „Г.С.Раковски“*, том 1, София, 2015.

2. Анева, Анна. Някои проблеми в политиката на Република България за интернационална солидарност. *Годишник на Висше училище колеж по икономика и администрация*, том X, Пловдив, 2013.

3. Анева, Анна. “Ислямска държава” и прекрояването на световните граници. *Военен журнал*, бр. 2, София, 2015.

Improvement of Civil-Military Cooperation (CIMIC) in humanitarian operations.

Author: Anna V. Karadencheva

Annotation: This thesis proposes the improvement of elements from the conceptual framework for civil-military cooperation in humanitarian operations, based on the Carl von Clausewitz's concept of the Trinity - people, army and the government.

It reveals the established social notions of statehood and uses them as a fundament for the framework of humanitarian operations.

Moreover, taking into consideration the dynamics of the public relations, the focus switches from the concept of statehood, exploits the humanitarian forms in a military context for its assertion and leads to the practical realization of civil-military cooperation and its improvement.

Key words: civil-military cooperation, humanitarian operations, Statehood, humanitarian aid, security and protection, offshore industry, concept of the Trinity.

Contact details:

Assistant professor Anna Veselinova Karadencheva

Nicola Vaptsarov Naval Academy

73 Vasil Drumev Str., Varna 9026, Bulgaria

e-mail: anna.aneva@nvna.eu